

פסקים והלכות

בסייעתא דשמיא
גליון מס'
126
פרשת וירא
ה'תשפ"ו

מאת הרב יוסף אביטבול שליט"א במח"ס שערי יוסף

דיני המתנה לאחר אכילת בשר

[בשר בחלב חלק ד' (י"ד סי' פ"ט סעיף א')]

טעם ההמתנה

נחלקו הראשונים בטעם ההמתנה אחר אכילת בשר, יש אומרים משום שהבשר מוציא שומן ונשאר הטעם בפה הרבה זמן, (רש"י חולין דף קה. ד"ה אסור) ויש אומרים שהוא בגלל שנשאר בשר בין השיניים, (רמב"ם פ"ט ממאכלות אסורות הכ"ח) ולהלכה פוסקים כשני הטעמים. (טור סי' פ"ט ס"א ושו"ע שם וט"ז שם סק"א וחכ"א כלל מ' ס"ב "ואנו קיבלנו לחומרא כשני הטעמים"). ולכן בין אדם שאכל חתיכת בשר שלימה שיש לה סיבים ושעורות שנכנסים בין השיניים ובין אם אכל בשר טחון או קציצות מבשר טחון להמתין מסיום אכילת הבשר שש שעות כדי לאכול מאכלי חלב. ויש לכך עוד נפק"מ רבות וכמו שיתבאר להלן.

המתנה לאחר אכילת עוף

ואף לאחר אכילת עוף שאיסור אכילות עם חלב מדרבנן [ואינו מושך טעם, ואין חשש שישאר בין השיניים (עי' תוס' חולין קד: ד"ה עוף וגבינה)] יש להמתין שש שעות, כיון שלא פלוג רבנן. (טור ושו"ע שם, ושו"ד שם סק"א).

לעס בשר ולא אכל

אם לעס בשר או עוף ולא אכל, בין בבשר בבהמה ובין בבשר עוף צריך להמתין שש שעות, כיון שפוסקים להחמיר כשני הטעמים, ועדיין יש לחוש שמא נשאר בשר בין השיניים (שו"ע סי' פ"ט ס"א). [ויש מקילים לבני אשכנז בלועס בשר בהמה לתינוק להמתין שעה אחת כיון שכל מה שנהגו להחמיר שש שעות הוא רק לאחר אכילת בשר, אבל לאחר לעיסה לתינוק כיון שיש מתיירים שאין צריך להמתין כלל שש שעות, ורק שעה אחת. (עי' הגהות רעק"א יד יהודה הקצר סק"א וסק"ב), אך למעשה מחמירים בזה (פמ"ג משוב"ס סק"א), אך עכ"פ בעוף שהוא משום הלכות (ח"ה סי' צ"ז אות ג') ובשרית אבן ישראל (ח"ט סי' קכ"ו אות ה') וכ"כ בשו"ת אבני ישיפה (ח"ה סי' קא ענף ה') בשם הגר"ש וואזנר זצ"ל שצריך לחכות שש שעות שלימות] ולפ"ז יש לעיין מש"כ להקל בשו"ת יבי"א לחכות רוב שעות במקום הצורך הרי בשו"ע מבואר עד שישעה שש שעות. והגר"ע השיב בזה שבכללי השו"ע מעתיק בעיקר לשון הטור ולפעמים לשון הרמב"ם כמו שכתב בסנסת הגדולה ולפ"ז אין בהכרח שהשו"ע הכא חולק ע"ד הרמב"ם, אך דעת הגאון רבי יעקב יוסף זצ"ל שהוא פלא לומר כן כיון שהיות ודרך מרן לכתוב בדוקא הלשון, וכיון שהעתיק כטור ולא כדברי הרמב"ם ואפ"ה סובר כרמב"ם ולכן הפטש בשו"ע ודאי נראה שצריך שש דוקא ולא בא בחשבון להקל בזה. ולכן לכתחילה יש להחמיר בזה, ומ"מ המקילים יש להם על מה לכתוב. כיון שיש ספק ספיקא, ספק אם פוסקים שדי בשעה אחת. וספק אם די ברוב שש שעות או שצריך שש שעות שלימות, ולא במקום הצורך יש להחיר אך בבשר בהמה, אך במקום הצורך היינו דוקא צורך אמיתי, כגון בשיבוט שעתה הוא זמן הסעודה. או במקום ביטול תורה שצריך ללכת למסור שיעור, ולא צורך של מיני מתיקה או תאוה לאכילת גבינה.

וחלילה לשנות ובזה נאמר פורץ גדר וגו'. ע"ש. ולכן אף בן אשכנז שנהגו אבותיו לחכות ג' שעות או שעה אחת, צריך לשנות את מנהגו ולחכות שש שעות, [ואף שברמ"א כתב שהמנהג הפשוט לחכות שעה אחת וצריך לברך ברכת המזון, מ"מ כתב בט"ז (שם סק"ב) שאף שאי הגר"ש"א שגם קהילה אשכנזי שבה לאר"י אין להם רשות יש למחות בהם שלא יחכו פחות משש שעות, וכמ"ש בדרכ"ת (שם סק"ז) בשם מזמור לדוד, וכ"כ בקיצור שו"ע (פיופר, בב"ח) וכ"כ בספר משמרת הבית (בב"ח עמ' פה) בשם הגר"ש"א שגם קהילה אשכנזי שבה לאר"י אין להם רשות לנהוג כיון כיון שכבר נתפשטה ההוראה בכל בתי דינים באר"י לנהוג שש שעות ומנהג ג' שעות אינו ענין למנהג בית הכנסת ותפילות ובעניני איסור והיתר נגריים כל הקהל אחרי הבתי דינים הגדולים ע"ש, ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"ו סימן קע"א) כתב שמי שהוא בן תורה צריך למחות וצריך לשנות את מנהגו מלחכות ג' שעות וימתין ו' שעות].

ממתי מונים שש שעות

צריך להמתין שש שעות משסיים את אכילת הבשר קודם שאוכל מאכלי חלב, [ואין מונים את סיום האכילה מזמן שבירך ברכת המזון (דגול מרבה סי' פ"ט סק"ג, ודרכ"ת שם סק"ד ובה"ח שם סק"ט) דלא כערך השולחן (סי' פ"ט סק"ד) שצריך למנות את סוף זמן אכילת הבשר מסיום הסעודה ע"ש, שכיון שממתינים שש שעות די למנות מסיום אכילת הבשר].

המתנת שש שעות שלימות

לכתחילה יש להמתין שש שעות שלמות, בין אכילת הבשר לאכילת מאכלי חלב, אך מקילים להמתין לאחר בשר בהמה או עוף במקום צורך שיעבור חמש וחצי שעות, במקום צורך בשיבוט שנהגו להביא בארוחת ערב מאכלי גבינה בתוך השעה השישית, כי אין מספיק זמן בין הארוחת צהריים לארוחת ערב.²

שווים, אבל אם אינם שווים ויש פחות זמן מסעודה לסעודה יש להמתין פחות זמן, והעיר ע"ד בברכ"י (שם סק"ג) שכיון שקבעו שיעור חכמים שיעור מבסעודה לסעודה שש שעות שאינו מושך טעם, א"כ אף בימות החורף יש להמתין שש שעות, ועוד טעם כתב להעיר בגן המלך (אות קנד) שכיון שאמרו חז"ל להמתין שש שעות הרי זה כמו כל מידות חכמים שאין לזוז מהם אפילו כל שהוא. ג]. עוד טעם כתב בשו"ת יבי"א (ח"א חיד"ד סימן ד' אות יג) כיון שבזמנים הראשונים לא היה מצוי שעון היו מקילים באומדנא אף של חצי שעה, כיון שבתוך חצי שעה הרי הוא נחשב סמוך, וכמ"ש ברשב"ם (דף קו ע"ב), ע"ש. ואומנם יש העיר שהרמב"ם לא כתב כן אלא בזמנו שלא היה שעון לכל אחד אבל בזמנינו שיש שעון לכל אחד, יש להמתין שש שעות, [וכמו שסיים שם ביבי"א שכו"ז רק בשעת הדחק]. ומ"מ לדינא כתב בשו"ת יבי"א (שם) כיון שמדברי רבינו ירוחם צריך שש שעות שלימות, לכן יש להחמיר ומ"מ כתב "ומיהו המיקל בזה בשעת הדחק יש לו על מה שסימנן". [וכ"כ לדינא בשו"ת דברי יציב (ח"ז ליקוטים סימן סט) כתב שהגון כן רק בשעת הדחק. ואמנם בשו"ת יבי"א (ח"ג חיד"ד סימן ג' אות טו) שלאחר שחצי שעות יש להקל על גלדולים, ולא כתב לתנאי ההיתר שהמיקל בשעת הדחק, ובקובץ אור תורה (תשמ"ג עמ' ד) ונדפס בילק"ו (אה"י ח"ג עמ' שפ"ד) שיש להקל אף בבשר בהמה במקום צורך לאחר חמש וחצי שעות, ובבשר עוף יש להקל בפשטות, כלומר לכתחילה אף שלא במקום צורך ע"ש. וכ"כ בשו"ת אור יצחק (ח"א חיד"ד סימן ד') בשם הגאון רבי אהרן קוטלר זצ"ל שיש להקל במקום צורך לאחר חמש וחצי שעות כגון בשיבוט]. ומ"מ מדברי הרבינו ירוחם (דף קלו ע"א) כתב "שישעה לפחות שש שעות", וכ"כ בסמ"ק (סי' ריג) "עד סעודה אחרת והיינו שש שעות", ובהגהות רבינו פרץ (אמנם סק"ד) בשם רב אלפס, וכן נראה

שיעור המתנה לאחר אכילת בשר מדאורייתא לאחר שאכל בשר מותר לאכול לאחר מכן גבינה, ומדברנן גזרו להמתין לאחר אכילת בשר, ובשיעור ההמתנה בגמ' (חולין קד ע"ב דף קה ע"א) איתא שהוא כדי שיעור הזמן שלוקח מסעודה לסעודה. ולמעשה מצינו ג' דעות בראשונים בשיעור זמן ההמתנה בין אכילת בשר לאכילת גבינה. א. דעת הרמב"ם (פ"ט מהל' מאכלות אסורות הכ"ח) שצריך להמתין כשש שעות, וטעם הדבר כיון שזמן בין סעודה לסעודה הוא ו' שעות. ב. דעת התוס' (חולין דף קד ע"ב ד"ה עוף) בשם ר"ת והבה"ג, שאם אכל בשר מותר לאכול גבינה לאחר נטילה וקנינוח. [והו"ד בטור (סי' פ"ט ס"ג)]. ג. דעת התוס' (חולין דף קה ע"א ד"ה לסעודתא) שלא דוקא בסעודה שרגילין לעשות אחת בבוקר ואחת בערב, אלא אפילו לאלתר אם סילק שולחן ובירך מותר לאכול חלב, כיון דלא פלוג רבנן. ומ"מ כתב באיסור והיתר הארוך (כלל מ' דין ד') "ונהגו העולם להמתין שעה אחת מכ"ד ליום אחר ברכת המזון, ואוכל אז גבינה אפילו בלא קנוה וממתין השעה אפילו אחר אכילת בשר חיה ועוף".

ולהלכה נחלקו השו"ע ורמ"א (י"ד סי' פ"ט ס"א), דעת השו"ע שלאחר אכילת בשר כדי לאכול גבינה צריך לחכות כשש שעות, ודעת הרמ"א שדי להמתין שעה אחת, ומ"מ סיים ברמ"א שנכון להמתין ולחכות שש שעות, ולכן למעשה אף לבני אשכנז צריכים לחכות שש שעות, [וכמו שכתב ברמ"א שם שכן נכון לנהוג, וכ"כ בש"ך (סק"ח) בשם המהרש"ל שכן נכון לעשות לכל מי שיש בו ריח של תורה, וכ"כ בפמ"ג (שפ"ד סק"ח) שכן המנהג שממתינים ו' שעות ואין לפרוץ גדר, וכ"כ בחכמת אדם (שער איסור והיתר כלל מ' אות יג) שהמיקל בזה עובר משום ואל תיטוש תורת אמן, וכ"כ בקיצור שו"ע (סי' מ"ו ס"ט) וכ"כ בערך השולחן (סי' פ"ט סק"ז) שהמנהג הפשוט בכל תפוצות ישראל להמתין שש שעות

¹ ויש אומרים שאי"צ לשנות מהמנהג, וכ"כ בספר שרשי מנהגי אשכנז (ח"א עמ' יח) בשם הגראמ"מ שך זצ"ל, וכ"כ בספר אהל יעקב (בב"ח סי' פ"ט תערה כה) בשם הגר"מ הלברארשטאם זצ"ל. יש מחלקים שאם מגיע למקום שאין נוהגים כן צריך לשנות את מנהגו, אבל אם נשארים במקומם אין צריך לשנות את מנהגם, וכ"כ בשו"ת אור לציון (חיד"ד פ"ט). אך להלכה כנתבאר צריכים לשנות ממנהגם.

² מצינו בזה כמה נידונים. א. האחרונים הוכיחו ממש"כ ברמב"ם (פ"ט ממאכלות אסורות הלכה כה) שצריך לחכות "כמו שש שעות", וכן נראה ממש"כ הרשב"א (תורת הבית הקצר בית ג' שער "ממתין כשש שעות ואוכל"). וכן נראה ממש"כ במאירי (חולין דף קה). "קרוי לשש שעות", וכ"כ בכל בו (סי' ק"ו) "עד שישעה ביניהן שיעור סעודה אחרת והוא כמו שיעור שש שעות וכו'", וכ"כ באורחות חיים (ח"ג עמ' שלה) "והוא כמו שיעור שש שעות", וכ"כ המאירי בספר מגן אבות (סימן ט') "עד שיעבור שש שעות או חמש שהוא שיעור שבין בסעודה לסעודה", וכ"כ בדעת קדושים (סי' פ"ט סק"ב) "מה שאמרו להמתין ו' שעות לא שייך בכך שיעור מצומצם כמידת חכמים שגם חסר קורטוב וכו' מעכב, אלא די ו' שעות בערך, ובפרט בבשר עוף". ב. בפר"ח (סי' פ"ט סק"ז) כתב שלא דוקא שש שעות, ולכן בימות החורף שהימים קצרים אם אכלבשר בשחר מותר לאכול גבינה בסעודה צהריים וכן אם אכל בחצי היום מותר לאכול בשר בערבית אע"פ שאין בין אכילה לאכילה אלא כמו ארבע שעות בקיבוץ, וכדמוכח מדברי הגמ' שיש להמתין מסעודה לסעודה, עכ"ד, ובע"ז כתב במטה אפרים (דף ח ע"ד) א' כנ"ל מדברי הרמב"ם כמו שש שעות, ועוד שהראשונים דברו רק בזמן שהלילה והיום

בהמה להמתין שעה אחת, וכמ"ש ביד יהודה (ביאורים סק"א ירושלים שם סק"ג) ובבדי השולחן (שם סקל"ה) הוא מחמת שהוא ספק לקולא אם לא נחמיר כב' הטעמים, אבל להלכה כיון שמחמירימ כב' הטעמים ויש לחוש שמא נשאר בשר בין השינים, אין להקל בכך אף בלועס בשר בהמה לתינוק, וכ"כ בספר דיני בב"ח (עמ' עב) בשם הגרע"פ, ועוד שיש לחוש שמא הבשר אף בלעיסה מושך טעם].

לעס תבשיל של בשר

אם לעס תבשיל של בשר, כגון שלקח תפוח אדמה בפני עצמו מהטושלנט או תפוח אדמה שהתבשלו עם עוף בסיר אחד, ולעס אותו והוציאו בפיו, אינו צריך להמתין שש שעות, ודי לעשות קינוח והדחה, אבל אם לקח תבשיל של בשר שיש בו גם שומן של בשר, כגון אורז שמעורב עם בשר או טושלנט שמעורב בו בשר, הרי הוא בכלל לעס בשר³.

טעם בלשונו והוציא מיד

אם טעם בלשונו בשר או עוף [כגון לבדוק את האוכל אם חסר מלח או תבלינים או אף אם התכוין לטעום את האוכל ולהנות ממנו] מ"מ כיון שהוציא מיד ולא לעס, [ואף אם נשכו בפיו, (עי' שו"ת את חיים ח"א סי' מה)] ופיו נקי מהטעימה, אינו צריך להמתין אפילו שעה אחת כיון שרק בלעיסה כנ"ל שצריך לחכות שש שעות כיון שלעס בפיו, אבל בלעיסה שמיד הוציא מפיו, אינו צריך להמתין כלום, [ולא אמרינן לא פלוג, כיון שהוא רק חומרא בעלמא, ואינו גזירה מדרבנן, וכנ"ל]. (הגהות רבי שלמה קלוגר עהפמ"ג והו"ד בדרכ"ת שם סקכ"ג, וכ"כ לדינא בקיצור שו"ע פופיר סימן י' ס"ז, וכן הו"ד הגריש"א בשו"ת אבני ישפה ח"ה סי' קא ענף ד', ועי' בשו"ת יעין דוד ח"ו סי' ק"ו, ונראה שאף שכוונתו לטעימה בעלמא מ"מ כיון שהוציא מיד אינו נחשב כאכילה, ועי' הוראה ודעת בב"ח סי' י"א) ומ"מ צריך קינוח והדחה (פר"ח שם סק"א בא"ח ש"ב שלח ה"ט, כה"ח שם סק"ד).

לעס או אכל בשר והיה מקולקל

א. אם לעס בשר או שניצל או פוסטרמה והשניצל היה מקולקל או שהבשר לא היה מבושל, והוציא מיד, כיון שאינו נחשב אכילה, ואינו צריך להמתין שש שעות, [ורק בלעס מאכל שהיה ראוי לאכילה, יש לומר לא פלוג רבנן, ובפרט שהוציא מיד וכנ"ל מדברי הגהות הגר"ש קלוגר].

ב. אם אכל בשר, ואח"כ התברר שהיה מקולקל כיון שיש עז זה שם אכילה, ולא נפסל לאכילת כלב, צריך להמתין שש שעות, [כיון שיש לחשוש שנשאר שערות בין השינים או שמושך טעם של בשר, כיון שלא נפסל לכלב, וכמ"ש בפמ"ג (יו"ד סי' קג משב"ז סק"א) שכל שראוי למאכל אדם ע"י הדחק כל שהוא בעין אסור מזה"ת ע"ש, וכן השיב הגר"א נבנצל שליט"א (אהל יעקב תשובות

³ . בפמ"ג (משב"ז סק"א) כתב שאם לועס לתינוק תבשיל של בשר שיש בו שומן, שאף שלא שייכים שני הטעמים, מ"מ נהגו להחמיר לחכות שש שעות, ע"ש, והו"ד בפת"ש (שם סק"א) שיש להחמיר בכך משום לא פלוג ולא לפרוץ גדר. וכן פסקו בשו"ת ברכה (שם סק"ב), וזבוחי צדק (שם סק"ד) וזכבה"ח (שם סק"ג). ולמעשה נראה כמה טעמים וצדדים להקל בתפול"א בודד שאין עליו בשר מוטולשנט שיש בו בשר שאין צריך להמתין שש שעות. א. אפשר דהיינו דוקא בשומן של בשר שמושך טעם, ולא בתבשיל של בשר, וכן לנ"ל שבעוף יש להחיר לבני אשכנז שעה אחת, ואז"ל בתבשיל של בשר שהוא חידוש אף לבני ספרד יש להחיר בעוף, עכ"פ שעה אחת. ב. ועוד נראה כיון שלדעת השו"ע תבשיל של בשר להמתין שש שעות הוא חומרא, ואומנם יש לומר שאם שלדעת השו"ע ביי"ד וכמו שיתבאר בגליון הבא שלא ס"ל מעיקר הדין לדין תבשיל של בשר, מ"מ כיון שהתפשטה הדוראין להחמיר וכמ"ש בב"י (או"ח סי' קע"ג) ועוד, ולכן אף לבני ספרד יש להחמיר בכך. וגם **שלמעשה מצינו בפר"ח** (סי' פ"ט סק"ה) שכתב ע"ד הרמ"א שם שצריך להמתין שש שעות, ואומנם לא פלוג רבנן, וימיהו טעימת תבשיל אינו כלום, אלא דמשמע דצריך קינוח והדחה, והו"ד בערוך השולחן (שם סק"ד) וזכבה"ח (שם סק"ז). ומבואר שבטעימת תבשיל של בשר, ולכאורה כוונתו שאח"כ פולטו, אי"צ להמתין כל' ג. כיון שכל החומרא להמתין ו' שעות בלעיסה כיון שנשאר טעם של בשר או שנשאר בשר בין השינים, וזה אינו שיש בתבשיל של בשר, ולא שייך לתקן דרבנן כעין דאורייתא תיקון, אבל כל איסורי חומרא בעלמא כמו באכילת בשר לאחר גבינה, לא אמרינן לא פלוג רבנן ע"ש. וכיון שתבשיל של בשר הוא חומרא, וגם להמתין ו' שעות לבני אשכנז

הפוסקים עמ' יא), וכן השיב הגרש"ק גרוס שליט"א (שו"ת וישמע משה ח"ד סי' צ"ב) שכיון שיש לחוש לבשר שבין השינים יש להחמיר].

ג. אם הבשר היה מקולקל לגמרי שלא ראוי לאכילה אפילו ע"י הדחק שאי"צ להמתין כלום

(הגרי"מ שטרן שליט"א בשו"ת וישמע משה שם).

ד. מרק של בשר שהיה מקולקל אם לא אכל בשר, אי"צ להמתין כלום, (הגריש"א אשרי האיש חי"ד ח"א פ"ה סכ"ו, רק במקולקל לגמרי ולא במעט חמיצות, והגרש"ק גרוס שם).

אכל בשר והקיא

אכל בשר [בין בשר בהמה ובין בשר עוף] והקיא צריך להמתין שש שעות, כיון שיש לחשוש שמא נשאר בשר בין שיניו, ולא פלוג רבנן, [ובדרכ"ת (שם סק"ט) כתב בשם ספר תוספות ירושלים שנסתפק בזה אם צריך לחכות ו' שעות כיון שלא מושך טעם או ד"ל דבעינן המתנת ו' שעות מזמן ההקאה דהוי כאכילה. ולמעשה לא פוסקים כן כיון שהוא טעם פגום].

אכל שומן של בשר

אם אכל שומן של בשר, אף שלא אכל שערות, ואין את הטעם של שמא נשאר בין השינים, מ"מ כיון שנשאר טעם בין שיניו, וכנ"ל חוששים לשני הטעמים, צריך לחכות שש שעות. (רמ"א סי' פ"ט ס"ג, וט"ז סק"ה ויש"ך סק"א, ופמ"ג שפ"ד סק"א).

בלע בשר בלא ללעוס

אף אם בלע בשר בלא ללעוס, צריך להמתין, [ואף ששני הטעמים לכאורה אינם שייכים, כיון שלא מושך טעם בפיו ולא נשארו שערות בשיניו, מ"מ יש להמתין שש שעות, א' משום לא פלוג בין אכילה בלעיסה לאכילה בלא לעיסה, (עי' שו"ת אגרות משה חי"ד ח"ב סימן כ"ו), ב' וגם שגם בשר בתוך מעיו מושך טעם, (עי' חגורת שמואל על הלבוש)].

דיני בשר הנשאר בין השינים

א. אדם שנשאר לו בשר בין השינים לאחר ו' שעות, ועבר שש שעות וכעת רוצה לשתות חלב או לאכול גבינה, ואינו מצליח להוציא את חתיכת הבשר, אין צריך לנקר את שיניו לאחר שעברו שש שעות, אף שנשאר בשר ומשמעות דבריו השו"ע (שם ס"א) שצריך להסיר, מ"מ א' כיון שהבשר שנמצא שם נסרח. וכמ"ש בתוס' חולין (דף קג: ד"ה חלקו בחוץ). וכ"כ בכת"ס (חולין קג:): שבשר שבתוך השינים שהמאכל נסרח ונמאס בתוכו אינו חשוב בשר, וכ"כ בדרכ"ת (ס"ט פ"ט סק"ז) שבשר הנמצא בחורים בתוך השינים מתעפש לכו"ע, ב' לאחר שש שעות, כיון שהרי הוא חשוב כמעוכל, ואינו מושך טעם, וכ"כ בט"ז

הוא חומרא, [וכמ"ש בחי' אדם (כלל קנו ס"ו) "כיון דלכל הדעות אין האיסור רק מחמת סיג גזר, וא"כ מהני ליה תרה", וכ"כ בבין דעת (יו"ד סי' פ"ט סק"א) "ואינו אלא זהירות בעלמא", וכ"כ בדעת קדושים (מקדש מעט סק"ב) ובליקוטי תשובות לבושי מרדכי (סי' ק"י)]. ד. עוד נראה ע"פ דברי ידו יהודה והרע"א שהו"ד לעיל שיש להקל בלועס. ח. אם הבשר מעורב בכל התבשיל ויש חשש שמא גם לעס בשר יש להחמיר להמתין ו' שעות, אבל אם אכל רק תפוח אדמה בפני עצמו, אינו צריך להמתין שש שעות. א. עוד אפשר לדעת הרע"א שמיקל בלעיסה לתינוק כיון שמעיקר הדין רק באכילה גזרו, א"כ כ"ש בלעיסה של תבשיל של בשר שיש להחיר.

4 . יש שדנו להקל, כיון שלאחר השניה לא נשאר טעם בשר בפיו, וכמ"ש בפסקי תשובה (ח"א סי' קפ"ה) ובדעת קדושים (בוטשאטש סי' פטן פט סעיף א ס"ק ד), שאחרי השניה די בפתוח שעה או שתיים, וכן נהג הגריש"א לאחר שירת קבע כמובא בשו"ת ישא יוסף (ח"ב סי' קיט), ובספר הלכות משמרת הבית (עמ' פז) כתב שהגריש"א היקל רב בבשר עוף בצירוף שירת הלילה, ואומנם בספר זכרון למשה (דף סה) הובא דעת אחרת שיש להקל בזה לאכול בשר לאחר השניה, אך פעם אחת הכין לעצמו חלב לקפה לבוקר והחלב נשפך, ומהו הבין שאין נכון להחיר, והורה לאיסור משום לא פלוג, אך כיון שהקילו בזה אין למעשה כתבו הפוסקים שאין להחיר בזה, א' כיון שלהלכה נפסק שחוששים לשני הטעמים, ויש לחשוש שמא נשאר בפיו, ב' כיון כל הצד להקל כיון שלדעת הרמ"א מעיקר הדין די בשעה אחת, וכמ"ש בהארות עטרים זקנים (סי' פ"ט) אבל לדעת השו"ע יש לחכות לכתחילה ח' שעות, ג' כיון שהחת"ס קיבל את מהמשימ להחמיר בזה, ראוי להחמיר, וכן הו"ד הגר"ש וואזנר (קובץ מבית יד ניסן תשנ"ז) ואם היו יודעים המעשה רב מחמתו"ת היה חוזרים בהם, וכע"ז כתב בשו"ת תשובות ונהגות (ח"א סי' תלא').

(שם סק"א) ובפר"ח (שם סק"ב), ג' כיון שלא מצליח להוציא את הבשר, אין חשש שמא יבוא לאכול אותם ביחד].

ב. אף אם מוציא את הבשר בין השינים לאחר ו' שעות, אינו צריך להמתין ו' שעות מזמן שהוציא את הבשר. ודי רק לרחוץ את פיו ולאחר מכן מותר לאכול גבינה. (רמ"א סי' פ"ט ס"א).

ג. אם אכל את הבשר שנשאר בין השינים בתוך ו' שעות, מ"מ אינו צריך להמתין עוד שש שעות, כיון שלאחר כמה שעות הרי הוא חשוב כמו שהתעכל וכנ"ל, (שו"ת מעין גנים או"ח סי' י"ב אתו ס"א בא"ח שם ה"ח, והגריש"א ועוד) ולכן נראה שאף אם הוציא את החתיכה והחזיר לפיו ושוב אכלה, אינו צריך להמתין שש שעות, אלא א"כ הוא קרוב לאכילתו, שיש בה טעם בשר. [ויש מחמירים שצריך להמתין שש שעות, (הפלאה יו"ד סי' פ"ט ובדי השולחן שם סק"ג)].

ד. אף אדם שצחצח את שיניו חזק לאחר האכילה, צריך להמתין שש שעות, ולא פלוג רבנן. (עי' ערוך השולחן סק"ה).

המתנה לאחר שינה

אף לאחר שינה צריך לחכות שש שעות ואין להקל בזה⁴.

ספק אם עברו שש שעות

אם מסופק אם עבר שש שעות, [כגון מה שמצוי שאכלו ארוחת צהרים ולא זוכרים אם גמרו הארוחה 2ב וחצי או 3ב צהרים] אם בודאי עבר כבר שעה אחת ויש לו ספק אם עבר שש שעות או לא יכול לאכול מאכלי חלב, אך אם יכול לברר כגון ע"י מי שאכל עימו צריך לברר ואם לא ימתין בודאי עד שיעבור שש שעות⁵.

ספק אם המאכל שאכל הוא בשרי

אם מסופק על המאכל שאכל שיש לחשוש שמא הוא בשרי, [כגון שטוגן בשמן בשרי או שבושל עם בשר או שהוא תבשיל של בשר] ואין לו איך לברר, במקום צורך ימתין שעה אחת, [כיון ספק אם אכל מאכלי בשר, ואף אם אכל בשר שמא די בשעה אחת, וכיון שאינו יכול לברר אי"צ להמתין יותר משעה, ע"פ מש"כ בפר"ח (יו"ד סי' ק"י כללי ס"ס אתו ב')].

⁵ . נח' הפוסקים בספק אם עברו שש שעות, ויש בזה ב' חילוקים, אם ודאי עבר שעה אחת, אם לא יודע אם עבר שעה אחת. ונחלקו בזה הפוסקים שבדי יהודה (סי' פ"ט פירוש הארזן סק"א) כתב להחמיר כיון שהרי הוא דבר שיש לו מתירים, ואמנם ביוסף דעת (יו"ד סי' פט) כתב שהוי ספק דרבנן לקולא, כ"כ בדרכי תשובה (שם סק"ה) שאינו נחשב דבר שיש לו מתירים כיון שיכול לאכול הגבינה כעת וגם לאחר שש שעות, וכמ"ש הצ"ח בביצה והו"ד בפת"ש (סי' ק"ב סק"ו) שרק שמה שיאכל היום לא יאכל מחר, וא"כ מה שיאכל היום באיסור יאכל מחר בהיתר, וא"כ ה"ל לגבי המתנה בב"ח, שימתין עד שיתלק מהספק. והעולה בזה כמה צדדים. א. יש לזון שכיון שמעיקר הדין מספיק שעה לדעת כמה ראשונים ולדעת הרמ"א יש להקל בזה לאחר שעה, וכנ"ל שמצדפים דעה זו לספק. ב. ועוד י"ל כמ"ש בפרי מגדים (ס"ו ק"י שפ"ד סקל"ב) דהא דאסרינן בדבר שיש לו מתירין היינו דוקא באיסור חפצא ולא באיסור גברא ע"ש, וכן כתב ביד יהודה סי' קב סק"ה, ובע"כ דהכא ליד יהודה הוא איסור חפצא, ולכן נראה שיש לחלק כמ"ש. ג. ועוד כיון שכל ההמתנה היא דרבנן, שהוא ספק דרבנן לקולא, וכנ"ל מדברי היוסף דעת וכן הו"ד הגריש"א (ספר אהל יעקב בב"ח עמ' קסה). ד. עוד י"ל שהיינו דוקא שיש לו מתירין מחר, משא"כ הכא שרוצה לאכול כעת, ואין לו מאכל אחר לאכול. ומ"מ לכתחילה יש שהורו שימתין עד שיצא הספק מליבו, ובספר משמרת הבית (בב"ח עמ' צב) כתב שבבשר עוף יש להקל אבל בבשר בהמה ראוי להחמיר מספק, ע"ש, ולמעשה מכל הצדדים ה"ל כיון שהוא דרבנן, נראה שיש להחיר, וכ"כ בליקוטי תשובות אבני ישפה (מכון גס אני אודך סי' קכ"ה) שאם יש ספק אם עברו שש שעות מותר ע"ש, וכן שמעתי מהגר"ע פריד שליט"א.

הגליון מוקדש

לרפואת רבי שמאל בן שמחה בתושח"י ולרפואת הילד חננאל בן מיכל בתושח"י להצלחת אליה בן לימור לאה בכל הענינים

ב

להצטרפות לרשימת התפוצה, הערות והוספות

ושאלות בהלכה 058-3233587

או באימייל: a921434567@gmail.com